

3 DOORSTROOMFINALITEIT

Info over de vakfiche

Geldig van 1 januari 2025 tot en met 31 december 2025. Je gebruikt deze vakfiche voor deze studierichting in de **3^e graad doorstroomfinaliteit**:

- humane wetenschappen

Waarom leer je dit vak?

De eigenheid van de richting humane wetenschappen komt tot uiting in het vak kunstbeschouwing en filosofie.

In het deel kunstbeschouwing verruim je je horizon op de samenleving. Je herkent verschillende kunstvormen zoals beeldende kunsten, audiovisuele kunsten, literatuur, architectuur en podiumkunsten. Je analyseert kunstuitingen uit verschillende stromingen, periodes en samenlevingen. Om het belang van kunst voor een samenleving en individu te kunnen begrijpen, bestudeer je de verschillende functies van kunst met aandacht voor de boodschap en de context van een kunstuiting. Je reflecteert over de betekenis van kunst vanuit meerdere perspectieven.

In het deel filosofie ontdek je de eigenheid en de geschiedenis van het filosofisch denken. Je leert een aantal filosofische vaardigheden aan zoals filosofische vragen stellen en argumenteren. Je reflecteert over mensvisies en ethiek. Je reflecteert over de werkelijkheid vanuit visies uit de zijnsleer, kenleer en wetenschapsfilosofie. Je reflecteert over de samenleving vanuit visies uit de politieke filosofie. Je maakt kennis met filosofische begrippen in al deze domeinen en leert ze correct gebruiken.

Hoe gebruik je deze vakfiche?

Een vakfiche bevat alle informatie die je nodig hebt om te studeren en om je examen met succes af te leggen. We geven je dus niet alleen de leerstof maar ook uitleg over hoe het examen verloopt, wat je moet meebrengen, hoe we je examen beoordelen en welk cursusmateriaal je kan gebruiken om je voor te bereiden.

In het hoofdstuk *Wat moet je leren?* gebruiken we altijd dezelfde symbolen, zodat duidelijk is voor jou wat je moet kennen en kunnen op het examen.

Leerdoel

Bij elk hoofdstuk krijg je eerst een korte beschrijving van het leerdoel: een algemene omschrijving van de competenties die je moet verwerven.

Dit moet je **kunnen**

Hier vind je wat meer in detail terug wat je moet kunnen aan de hand van de leerstof die je gestudeerd hebt. Je bereidt je voor op het examen vanuit concrete problemen en situaties.

Bijlage

Bij deze vakfiche horen 1 of meerdere bijlagen. Je vindt ze op het einde van de vakfiche. Je krijgt de bijlagen **niet** op het examen.

Wat moet je leren?

Kunstbeschouwing

Je analyseert kunstuitingen uit verschillende stromingen, periodes en westerse en niet-westerse samenlevingen om een kunsthistorisch referentiekader op te bouwen.

Basisbegrippen

Je onderscheidt **kunst** als deel van een cultuur.

- enge betekenis van cultuur
- brede betekenis van cultuur

Je onderscheidt verschillende **kunstvormen**.

Kunstvormen zijn:

- beeldende kunsten: schilderkunst, beeldhouwkunst
- audiovisuele kunsten: film, fotografie, videokunst
- literatuur
- architectuur en design
- podiumkunsten: dans, theater, muziek

Je onderscheidt verschillende **middelen van vormgeving** (zie [bijlage 1](#)).

De middelen van vormgeving zijn:

- bouwstenen
- materialen
- techniek

Je analyseert de **inhoud** van een kunstuiting op basis van het onderwerp en de functies.

De inhoud van een kunstuiting bestaat uit:

- onderwerp
- functies:
 - decoratieve functie
 - economische functie
 - filosofische functie
 - maatschappijkritische functie
 - narratieve functie
 - ontspannende functie
 - politieke functie

Je analyseert de **context** waarin een kunstuiting wordt gemaakt.

De context is:

- tijd
- ruimte
- politiek, sociaal en culturele context
- persoonlijke context van de kunstenaar

Kunsthistorisch referentiekader

Je herkent en benoemt de **basissenmerken** van belangrijke westerse kunststromingen.

Je benoemt de belangrijkste vertegenwoordigers van een kunststroming.

Je past deze basissenmerken toe op ongeziene kunstuitingen.

De basissenmerken zijn:

- context
- vormelijke kenmerken

De kunststromingen zijn:

- kunst van de prehistorie: schilderkunst, beeldhouwkunst
- kunst van Egypte en nabije Oosten
- kunst van de klassieke oudheid: Griekse kunst, Romeinse kunst
- kunst van de middeleeuwen: Romaanse kunst, Gotische kunst
- kunst van de vroegmoderne tijd: Renaissance, Barok
- kunst van de moderne tijd: romantiek, realisme, impressionisme
- kunst uit de hedendaagse tijd: popart, ...

Je analyseert het **verband tussen kunststromingen**. Je legt uit hoe kunststromingen zich ontwikkelen als reactie op eerdere kunststromingen of maatschappelijke ontwikkelingen:

- renaissance als reactie op de middeleeuwse kunst
- barok als reactie op de renaissance
- romantiek als reactie op het neoclassicisme
- realisme als reactie op de romantiek
- modernisme als reactie op de veranderende wereld, de industriële revolutie en nieuwe technologieën
- postmodernisme als reactie op het modernisme

Je legt uit hoe **niet-westerse kunst** invloed heeft op verschillende kunstvormen:

- Egyptische en Griekse invloeden in de beeldhouwkunst
- Moorse en Oosterse invloeden in de architectuur
- Oosterse en Afrikaanse invloeden in de muziek
- Afrikaanse en Japanse invloeden in de schilderkunst

Je analyseert kunsthistorische elementen die de ontwikkeling, stijl en betekenis van kunstuitingen beïnvloeden op basis van bronmateriaal.

Kunsthistorische elementen zijn:

- schoonheidsidealen
 - schoonheidsideaal bij de Griekse en de Romeinse kunst
 - schoonheidsidealen in niet-westerse culturen
 - schoonheidsideaal in de hedendaagse kunst
- economische waarde
 - factoren die de financiële waarde van kunst beïnvloeden
 - culturele economie
 - kunst en sociale status
- opdrachtgever(s)
 - financiering van kunstuitingen
 - thematische beïnvloeding: iconografie en politieke symboliek
 - middel om macht en invloed te tonen via kunst
- genderdimensie
 - ondervertegenwoordiging van vrouwen in de kunst
 - afbeelding van genders in de kunst
 - kunst als middel voor genderactivisme
- bovennatuurlijke
 - als inspiratie van religieuze en spirituele kunstuitingen
 - symbolische betekenis van het bovennatuurlijke elementen
 - bovennatuurlijke thema's in de moderne kunst

- vakmanschap
 - artistieke vernieuwing
 - betekenis van vakmanschap bij traditionele kunst en conceptuele kunst
 - belang van originele technieken en materialen bij restauratie

Kunstanalyse

Je analyseert een kunstuiting aan de hand van **richtvragen**.

Richtvragen zijn:

- hoe en waarmee: middelen van vormgeving (zie [bijlage](#))
 - bouwstenen
 - materiaal
 - techniek
- wat: inhoud van de kunstuiting
- waarvoor: functie van de kunstuiting
- wie, waar en wanneer: context van de kunstuiting

Je analyseert de **samenhang** tussen inhoud, functie, context en vormgeving.

Kunstreflectie

Je reflecteert vanuit meerdere perspectieven over de betekenis van kunst en kunstuitingen in diverse contexten.

Je legt uit dat de **interpretatie** van een kunstuiting beïnvloed wordt door verschillende factoren.

Beïnvloedende factoren zijn:

- tijd en ruimte
- persoonlijk referentiekader
- veranderende kennis /technologie
- modetrends

Je reflecteert vanuit **meerdere perspectieven** over de betekenis van kunstuitingen in diverse contexten.

Perspectieven zijn:

- het persoonlijk perspectief of de subjectieve ervaring van de kijker
- het derde persoonsperspectief of de objectieve observatie:
 - perspectief van de kunstcritici en hun analyses en beoordelingen van het kunstwerk.

- perspectief van het grote publiek en hun reactie op de kunstwerken
- perspectief van musea en galerieën die invloed hebben op de betekenis en waardering van kunst.
- economisch perspectief waarbij je kijkt naar de waarde, verkoop en marktimpact van kunst

Filosofie

Eigenheid van de filosofie

Je reflecteert over de eigenheid van de filosofie.

Je benoemt de gelijkenissen en verschillen tussen natuurwetenschappen en **menswetenschappen**:

- natuurwetenschappen
- menswetenschappen: sociale en gedragswetenschappen

Je legt de **eigenheid van de filosofie** uit binnen de menswetenschappen.

Je legt uit wat **filosofische verwondering** is.

Je legt uit waarom filosofische verwondering noodzakelijk is binnen de filosofie.

Je verduidelijkt de **oorsprong van de filosofie** door westers filosofie te onderscheiden van mythologie en natuurfilosofie.

Je benoemt de kenmerken van **filosofische vragen**.

Je gebruikt de kenmerken van filosofische vragen om een onderscheid te maken tussen filosofische en niet-filosofische vragen.

Je herkent en benoemt de verschillende **filosofische domeinen**.

Wijsgerige antropologie

Je reflecteert over de mens vanuit visies en met concepten uit de wijsgerige antropologie.

Lichaam en geest

Je legt de **basisideeën** uit van filosofen die hebben bijgedragen aan het debat over lichaam en geest.
Filosofen zijn:

- Plato
- Aristoteles
- René Descartes
- Parmenides
- Benedictus de Spinoza

Je legt de **monistische en dualistische mensvisie** uit.

Je vergelijkt monistische en dualistische mensvisies en je benoemt de gelijkenissen en verschillen.

Je vergelijkt westerse visies over lichaam en geest met **niet-westerse visies** en benoemt de gelijkenissen en verschillen.

Cultuur en natuur

Je legt uit waarom bepaalde eigenschappen **exclusief menselijk** kunnen zijn.

Mogelijke menselijke eigenschappen zoals:

- emoties
- rede

Je reflecteert over emoties vanuit verschillende **benaderingen**.

De benaderingen zijn:

- naturalistische benadering
- cultureel en historische benadering
- cognitieve benadering

Je legt de **basisideeën** uit van filosofen die hebben bijgedragen aan het debat over de verschillen tussen mens en dier.

Filosofen zijn:

- Aristoteles
- René Descartes
- Friedrich Nietzsche

Je reflecteert over het verschil tussen mens en machine op basis van **bewustzijn**.

Denkers zijn:

- Julien Offray de La Mettrie
- Dick Swaab

Vrijheid en determinisme

Je legt het verschil uit tussen **lot en toeval**.

Je legt de evolutie van het filosofisch denken over **vrijheid en determinisme** uit van de oudheid tot de 19de eeuw.

De periodes zijn:

- Griekse mythologie
- Oudheid: Democritus en de Stoïcijnen
- middeleeuwen: Thomas van Aquino
- 17de eeuw: mechanisch determinisme
- 19de eeuw: Arthur Schopenhauer en Friedrich Nietzsche

Je legt het denken over determinisme en vrijheid uit aan de hand van **filosofen uit de 20ste eeuw**.

Filosofen zijn:

- Martin Heidegger
- Jean-Paul Sartre
- Michel Foucault
- Henry Frankfurt
- Jan Verplaetse

Filosofische vaardigheden bij wijsgerige antropologie

Je formuleert filosofische vragen over wijsgerig filosofische thema's.

Je analyseert gedachte-experimenten over de wijsgerige antropologie aan de hand van richtvragen (zie [bijlage 4](#)).

Je formuleert argumenten voor en tegen een standpunt over wijsgerig antropologische thema's. Je gebruikt de AUB-methode. ([zie bijlage 2](#))

Je reflecteert over aangereikte wijsgerige antropologische thema's. Je doet dit op basis van aangereikte bronnen en een stappenplan. ([zie bijlage 3](#))

Ethiek

Je reflecteert over goed leven en handelen vanuit visies en met concepten uit de ethiek.

Basisbegrippen

Je legt uit wat **goed handelen** is aan de hand van basisbegrippen uit de ethiek.

Basisbegrippen zijn:

- waarden en normen.
- moreel universalisme en moreel relativisme
- vrije wil
- cultuurrelativisme

Je legt uit wat een **moreel dilemma** of ethische vraag is.

Je legt 2 verschillende **benaderingen** binnen de ethiek uit.

De benaderingen zijn:

- descriptieve ethiek
- normatieve ethiek:
 - gevolgenethiek
 - plichtethiek
 - deugdenethiek
 - zorgethiek

Je legt het **is-ought probleem** van David Hume uit.

Gevolgenethiek

Je legt de **gevolgenethiek** of **utilitarisme** uit.

Je legt de bijdrage uit van Jeremy Bentham en Peter Singer aan de ontwikkeling van de gevolgenethiek.

Je legt de **kritiek** uit op de gevolgenethiek op basis van het is-ought probleem van David Hume.

Plichtethiek

Je legt de **plichtethiek** uit.

Je legt de bijdrage uit van Immanuel Kant en Emmanuel Levinas aan de ontwikkeling van de plichtethiek.

- Immanuel Kant: grondlegger
 - categorische imperatief
 - moreel universalisme
 - hypothetische imperatief
- Emmanuel Levinas

Je vergelijkt de visies van Immanuel Kant en Emmanuel Levinas. Je beschrijft de gelijkenissen en verschillen tussen hun visies.

Je legt de **kritiek** uit op de plichtethiek van Immanuel Kant.

Deugdenethiek

Je legt de term **geluk** uit in relatie tot de deugdenethiek.

Je legt de bijdrage uit van filosofen aan de ontwikkeling van de **deugdenethiek**.

Je geeft de verschillen en overeenkomsten tussen de verschillende visies over deugden.

Je legt het **universalistisch karakter** van de deugdenethiek uit.

Filosofen zijn:

- grondlegger Aristoteles: 4 kardinale deugden
- Martha Nussbaum: 10 capaciteiten
- David Hume: artificiële deugden en natuurlijke deugden
- Filippa Foot: 3 essentiële kenmerken van deugden

Zorgethiek

Je legt het **uitgangspunt** van de zorgethiek uit.

Je legt het verschil uit met het uitgangspunt van de plicht- en gevolgenethiek.

Je legt uit waarom de zorgethiek haar wortels kent in het **feminisme**.

Je legt de rol van Carol Gilligan uit in het ontstaan van de zorgethiek.

Je legt de **4 fasen van zorg** volgens Joan Tronto uit.

Je koppelt deze fasen aan vier morele kwaliteiten.

De morele kwaliteiten zijn:

- betrokkenheid
- bekwaamheid
- wederkerigheid
- verantwoordelijkheid

Ethiek en geluk

Je legt de **link** uit tussen goed en juist handelen en geluk.

Je analyseert **visies over geluk**. Je vergelijkt verschillende visies en benoemt de gelijkenissen en verschillen.

Filosofen en stromingen zijn:

- Aristoteles
- Epicurus

- Immanuel Kant
- Jeremy Bentham
- Arthur Schopenhauer
- Emmanuel Levinas
- Dirk De Wachter
- Oosterse wijsheden
- Stoïcisme

Filosofische vaardigheden bij ethiek

Je formuleert een filosofische vraag over ethische thema's.

Je analyseert gedachte-experimenten over de ethische thema's aan de hand van richtvragen. (zie [bijlage 4](#))

Je analyseert een dilemma en situeert het binnen de deugden-, plichts-, gevolgen- of zorgethiek.

Je formuleert argumenten voor en tegen een standpunt over ethische dilemma's volgens de AUB-methode. ([zie bijlage 2](#))

Je reflecteert over ethische dilemma's. Je doet dit aan de hand van aangereikte bronnen en een stappenplan. ([zie bijlage 3](#))

Zijnsleer

Je reflecteert over de werkelijkheid vanuit visies en met concepten uit de zijnsleer.

Je legt de relatie uit tussen de **basisbegrippen** van de zijnsleer.

De basisbegrippen zijn:

- schijn en werkelijkheid
- worden en zijn

Je legt uit hoe de begrippen schijn en werkelijkheid, worden en zijn voorkomen in de filosofie van:

- Parmenides
- Plato
- Aristoteles

Je legt uit wat de begrippen **immanentie en transcendentie** betekenen aan de hand van de filosofie van:

- Plato
- Aristoteles
- Immanuel Kant

Je legt de begrippen **noodzakelijkheid, toeval en doelgerichtheid** uit aan de hand van denkers:

- Benedictus de Spinoza over noodzakelijkheid
- David Hume en Jean-Paul Sartre over toeval
- Aristoteles en Georg Wilhelm Friedrich Hegel over doelgerichtheid
- existentialistische denkers

Filosofische vaardigheden bij zijnsleer

Je formuleert een filosofische vraag over de zijnsleer.

Je formuleert argumenten voor en tegen een standpunt uit de zijnsleer volgens de AUB-methode. (zie [bijlage 2](#))

Je beoordeelt de geldigheid van redeneringen binnen de zijnsleer. Je gebruikt hierbij inzichten uit de argumentatieleer.

Je reflecteert over thema's uit de zijnsleer. Je doet dit aan de hand van aangereikte bronnen en een stappenplan. ([zie bijlage 3](#))

Kenleer en wetenschapsfilosofie

Je reflecteert over kennis vanuit visies en met concepten uit de kenleer en de wetenschapsfilosofie.

Kenleer

Je herkent en benoemt de verschillende **bronnen van kennis**.

Bronnen zijn:

- verhalen
- geheugen

- afleiding
- zintuigen
- introspectie

Je legt het verschil uit tussen waarneming en kennis aan de hand van de **grotallegorie van Plato**.

Je legt uit hoe kennis wordt opgebouwd binnen het **rationalisme** volgens René Descartes:

- deductieve aanpak
- methodische twijfel

Je legt uit hoe kennis wordt opgebouwd binnen het **empirisme volgens John Locke en David Hume**:

- inductieve aanpak

Je herkent en benoemt empirisme en rationalisme in een gegeven voorbeeld.

Je legt de verschillen uit tussen empirisme en rationalisme.

Filosofische vaardigheden bij kenleer

Je formuleert een filosofische vraag met betrekking tot de kenleer.

Je formuleert argumenten voor en tegen een standpunt binnen de kenleer volgens de AUB-methode. (zie [bijlage 2](#))

Je beoordeelt de geldigheid van redeneringen binnen de kenleer. Je gebruikt hierbij inzichten uit de argumentatieleer.

Je reflecteert over de kenleer. Je doet dit aan de hand van aangereikte bronnen en een stappenplan. ([zie bijlage 3](#))

Wetenschapsfilosofie

Je legt uit hoe natuurfilosofie evolueerde naar **wetenschap**.

Je legt de betekenis en de theorie uit van filosofen voor het ontwikkelen van de **wetenschappelijke methode**.

De filosofen zijn:

- Aristoteles
- Francis Bacon
- Karl Popper
- demarcatievraagstuk: verificatie en falsificatie
- pseudowetenschappen

Filosofische vaardigheden bij wetenschapsfilosofie

Je formuleert een filosofische vraag met betrekking tot de wetenschapsfilosofie.

Je formuleert argumenten voor en tegen een standpunt binnen de wetenschapsfilosofie volgens de AUB-methode. (zie [bijlage 2](#))

Je beoordeelt de geldigheid van redeneringen binnen de wetenschapsfilosofie. Je gebruikt hierbij inzichten uit de argumentatieleer.

Je reflecteert over de wetenschapsfilosofie. Je doet dit aan de hand van aangereikte bronnen en een stappenplan. ([zie bijlage 3](#))

Argumentatieleer

Je onderscheidt de 4 **basisvormen** van voorwaardelijke redeneringen.

Je legt uit welke basisvorm een geldige of ongeldige redeneervorm is.

Je legt uit op basis van de vier basisvormen of een gegeven redenering geldig of ongeldig is.

Je bouwt een eigen argumentatie op over een gegeven filosofisch thema aan de hand van de vier basisvormen.

De 4 basisvormen zijn:

- bevestiging van de antecedens of modus ponens
- bevestiging van het consequens
- ontkenning van de antecedens
- ontkenning van het consequens of modus tollens

Je herkent en benoemt **drogredenen** in een gegeven voorbeeld.

Politieke filosofie

Je reflecteert over de samenleving vanuit visies en met concepten uit de politieke filosofie.

Individu of gemeenschap

Je legt uit of het **belang** van het **individu** of van de **gemeenschap** primeert in een gegeven voorbeeld.

Je legt uit met een voorbeeld op welke manier de strijd tussen het individu en de gemeenschap centraal staat in het **politiek debat**.

Je legt uit en vergelijkt het belang van het individu en de gemeenschap in verschillende **stromingen**.

Je benoemt de grondlegger.

Je plaatst deze ideologieën in tijd en ruimte.

De ideologieën zijn:

- liberalisme
- socialisme
- communitarisme

Je vergelijkt de visies over het belang van het individu en de gemeenschap.

Je legt uit wat de overeenkomsten en verschillen zijn tussen de visies van **John Locke** en **Jean-Jacques Rousseau**.

Legitimiteit van de macht

Je legt het begrip **politieke legitimiteit** uit.

Je vergelijkt de **visies** van Aristoteles, Thomas Hobbes en Carl Schmitt over politieke legitimiteit. Je benoemt de gelijkenissen en verschillen.

Je plaatst deze filosofen in ruimte en tijd.

Rechtvaardigheid en gelijkheid

Je legt uit wat **Aristoteles** bedoelde met rechtvaardigheid.

- in algemene zin
- in specifieke zin

Je legt de **sociale contracttheorie** uit aan de hand van de denkers:

- Thomas Hobbes
- John Locke
- Jean-Jacques Rousseau

Je legt uit wat **John Rawls** bedoelde met rechtvaardigheid:

- grondbeginselen
- social justice

Je legt uit wat gelijkheid in de politiek kan betekenen volgens het liberalisme en het communitarisme:

- individuele politieke gelijkheid
- culturele politieke gelijkheid

Politieke vrijheid

Je legt het begrip **politieke vrijheid** uit.

Je herkent en benoemt verschillende visies over wat politieke vrijheid inhoudt.

De visies zijn:

- John Stuart Mill: liberty principle
- Isaiah Berling:
 - positieve politieke vrijheid
 - negatieve politieke vrijheid

Je reflecteert over de **gevolgen** van positieve politieke vrijheid volgens Hannah Arendt.

Je reflecteert over de gevolgen van negatieve politieke vrijheid.

De gevolgen van negatieve politiek vrijheid zijn:

- vrijheid van meningsuiting
- anarchisme

Filosofische vaardigheden bij politieke filosofie

Je formuleert een filosofische vraag over de politieke filosofie.

Je analyseert gedachte-experimenten over de politieke filosofie aan de hand van richtvragen (zie [bijlage 4](#))

Je formuleert argumenten voor en tegen een standpunt met betrekking tot de politieke filosofie volgens de AUB-methode. ([zie bijlage 2](#))

Je beoordeelt de geldigheid van redeneringen binnen de politieke filosofie. Je gebruikt hierbij inzichten uit de argumentatieleer.

Je reflecteert over de politieke filosofie. Je doet dit aan de hand van aangereikte bronnen en een stappenplan. ([zie bijlage 3](#))

Informatie over het examen

Zo ziet het examen eruit

Je legt het examen af in het examencentrum in Brussel. Het examen duurt 120 minuten.

Er zijn verschillende vraagtypes: invulvragen, sleepvragen, dropdownvragen, meerkeuzevragen ... Elk vraagtype heeft een eigen instructiezin, die aangeeft wat je precies moet doen.

Bij de meeste opdrachten horen prenten, foto's, stukjes tekst ... Wat je met deze bronnen moet doen, staat duidelijk aangegeven in de opdracht.

Tijdens het examen mag je gebruik maken van spellingscontrole, een eenvoudig woordenboek, digitale rekenapps en geopunt. We raden je aan om thuis te oefenen met deze hulpmiddelen. Je vindt op de website ook een oefenexamen waarmee je de verschillende vraagtypes kan oefenen.

Uiteraard is dit geen echt examen: de bedoeling is dat je de techniek van de digitale vraagtypes in de vingers krijgt. Alle info om je voor te bereiden vind je op onze website:

www.vlaanderen.be/examencommissie-secundair-onderwijs/voorbereiding.

Dit neem je mee

Je identiteitskaart of een geldig alternatief. In het examenreglement vind je wat geldige alternatieven zijn.

Je laat al je persoonlijke spullen achter in een locker in de onthaalruimte.

Als je een gsm/smartphone of smartwatch, maar ook cursusmateriaal of samenvattingen bij hebt in de examenruimte beschouwen we dit als examenfraude.

Dit krijg je van ons

Je krijgt van ons het materiaal dat je nodig hebt om je examen te maken:

- een balpen en kladpapier
- een hoofdtelefoon

In je examen zitten links naar de websites die je mag gebruiken tijdens je examen, zoals het digitale woordenboek en de spellingscontrole.

Zo verloopt het examen

Je meldt je aan bij de balie met je identiteitskaart of een geldig alternatief.

In het examenlokaal zelf mag je geen persoonlijke spullen bij je hebben. Na je aanmelding aan het onthaal berg je daarom je jas, je tas of rugzak én je gsm op in een locker.

Je leest de instructies op de examencomputer en tikt de code van de examensticker in om je examen te starten.

Als je klaar bent, sluit je je examen af met de knop beëindigen. Dat kan ten vroegste 15 minuten na de start van het examen. Geef je kladblad af aan de toezichter.

Zo beoordelen wij je examen

Er is geen giscorrectie.

onderdeel	gewicht
kunstbeschouwing	35%
filosofie	65%

Met deze leermaterialen kan je studeren

De Examencommissie maakt geen cursussen en stelt geen boeken ter beschikking. Je kan studiemateriaal kopen in een (online) boekhandel of ontlene en raadplegen in een bibliotheek. De bibliotheken van de lerarenopleiding aan de universiteit of de hogeschool bieden heel wat leermiddelen aan.

We hebben voor jou een selectie gemaakt van interessante boeken, websites en ander materiaal. Uiteraard mag je ook ander studiemateriaal gebruiken.

Let op! Mogelijk is bepaald studiemateriaal niet langer verkrijgbaar of zijn de meest recente werken nog niet opgenomen. Ook websites veranderen soms van naam of worden aangepast. Als je niet op de juiste website terechtkomt, kan je die proberen te vinden via een goede zoekmachine.

Leerboeken en methodes

Methode	Uitgeverij	Gegevens
Agora Kunstbeschouwing 5 - Leerwerkboek	VAN IN	ISBN 978-94-647-0048-0
Agora Kunstbeschouwing 6 - Leerwerkboek	VAN IN	ISBN 978-94-647-0453-2
Antropia 5 Kunstbeschouwing Activerend leerboek	Plantyn	ISBN 978-90-497-0604-3
Antropia 6 Kunstbeschouwing Activerend leerboek	Plantyn	ISBN 978-90-497-0734-7

Antropia 5 Filosofie Activerend leerboek	Plantyn	ISBN 978-90-497-0603-6
Antropia 6 Filosofie Activerend leerboek	Plantyn	ISBN 978-90-497-0731-6
Filosofie 5-6 Handboek	Pelckmans	ISBN 978-94-6401-801-1

Bijlagen

Deze bijlagen krijg je **niet** op het examen. Ze helpen je met de voorbereiding.

1. Middelen voor vormgeving
2. AUB-methode
3. Stappenplan: filosofische teksten lezen
4. Richtvragen bij gedachte-experimenten

1. Middelen voor vormgeving

Middelen voor vormgeving bij beeld	
vorm	• tweedimensionaal of driedimensionaal werk • hoekige, ronde of grillige vormen • omtreklijnen: duidelijk of vloeiend
kleur	• primaire of secundaire kleuren • realistische of onrealistische kleuren • felle kleuren of zachte tinten
licht	• heldere of een donkere indruk • geen, weinig, veel schaduwen • veel of weinig contrast tussen licht en donker
textuur	• type materiaal van de drager • ruw – glad, regelmatig – onregelmatig oppervlak • gebruikt instrument (penseel, een paletmes, een spuitbus, een spons, ...)
lijn	• duidelijk of onduidelijke omlijning van objecten en figuren • lijnen zijn dik – dun, recht – zigzag – golvend, vol – stippels – streepjes, ... • bepaald patroon of niet
ruimte	• perspectief aanwezig of niet • ruimtelijk effect van schaduw • wel of geen afgesneden voorwerpen of figuren aan de rand
compositie	• spreiding van de elementen • denkbeeldige geometrische figuren? (driehoek, cirkel, rechthoek, ...) • rangschikking van de belangrijkste elementen gerangschikt

Middelen voor vormgeving bij dans	
ruimte	• plaats van het verhaal • gebruik van de ruimte voor het bewegingspatroon • decorelementen
tijd	• tempo • cadans van het verhaal • snelle overgangen of pauzemomenten
kracht	• energie van de dans • slappe, vloeiende, krachtige, hoekige bewegingen
vorm	• grote, kleine bewegingen • logische opbouw van de dans • wel of geen solopassages
relatie	• dansen synchroon of niet • inspelen op elkaars bewegingen • wel of geen interactie met het publiek

Middelen voor vormgeving bij drama	
rol	• personages • karakter van de personages • belangrijkste handelingen en acties
ruimte	• plaats van het verhaal • gebruik van het podium • veel of weinig attributen
tijd	• tijdstip van het verhaal • tempo van het verhaal
structuur	• begin en einde van het verhaal • verloop van het verhaal • gemakkelijke of moeilijke verhaallijn
samenspel	• manier van samenspelen • veel of weinig contact tussen de personages • wel of geen interactie met het publiek

Middelen voor vormgeving bij media	
kader	• type shot dat meest aan bod komt (long shot, medium shot, close-up) • vaak gebruikt perspectief (vogel-, kikker-, ooghoogteperspectief)
licht	• globaal veel of weinig licht • richting van de lichtinval • veel of weinig schaduw • kleurencontrast
geluid	• gesproken tekst of dialogen • genre muziek op de achtergrond • versterkend effect van de muziek op het verhaal of gebeurtenis • achtergrondgeluiden in het klankspoor
camera	• gebruikte zoomfunctie: inzoomen of uitzoomen • gebruikte camerabewegingen: pan- of tiltbeweging • decorelementen
montage	• gebruik van plotse overgangen (cuts) of naadloze overgangen (dissolve) • gebruik van fade in of fade out • effecten in het klankspoor • snelheid van de gemonteerde shots: normale snelheid, versnelling, slow motion

Middelen voor vormgeving bij muziek	
ritme	• eenvoudig of ingewikkeld • hoekig (stampend) of een rond (draaiend) karakter
melodie	• vloeiend of met sprongen • kort of lang uitgesponnen
klanksterkte of dynamiek	• sterk of zacht • veel of weinig accenten • crescendo of decrescendo
tempo	• versnelt of vertraagt de muziek • allegro, vivace of presto
klankkleur	• instrument van de hoofdmelodie • stemsoort(en)
samenklank of harmonie	• harde of zachte samenklank • veel of weinig begeleidende instrumenten
structuur	• duidelijke structuur • één delig werk of meerdere delen (intro, strofe, refrein, brug, slot)

2. AUB-methode

Een sterk argument vertrekt van feiten. Daarnaast is een sterk argument ook relevant. Dat betekent dat het over het onderwerp van het meningsverschil gaat en niet over iets anders.

Om een argument goed uit te leggen, zet je drie stappen, samengevat als AUB.

	Stap	Wat doe je?	Hoe kun je beginnen?
A	Argument	Noem je argument.	Mijn argument is dat ...
U	Uitleg	Leg je argument verder uit. Dat kan je doen door twee stappen te volgen: Leg uit waarom het zo is. Leg uit waarom dit goed of slecht is.	want/omdat ... Dit is goed/slecht, want ...
B	Bijvoorbeeld	Bedenk zelf een voorbeeld dat het argument duidelijk maakt. Gebruik daarvoor je eigen fantasie of zoek informatie op het internet.	Stel je voor ... OF Het is onderzocht dat ...

Een voorbeeld:

	Stap	Wat doe je?
A	Argument	Mijn argument is dat geen vlees eten beter is voor het milieu.
U	Uitleg	Door geen vlees te eten draag ik bij tot het verminderen van de veestapel. Minder vleesproductie leidt tot minder CO ₂ -uitstoot.
B	Bijvoorbeeld	Volgens de Verenigde Naties zijn de vleesproductie en de veehouderij verantwoordelijk voor 14,5% van de CO ₂ -uitstoot.

3. Stappenplan: filosofische teksten analyseren

Stap 1: Globaal en oriënterend lezen

Lees de tekst in zijn geheel. Probeer een zicht te krijgen op de structuur ervan. Die heb je nodig om de redenering van de auteur te begrijpen.

Let daarbij op:

- de indeling in hoofdstukken, paragrafen en alinea's
- structurerende woorden en signaalwoorden
- kernbegrippen die meerdere keren voorkomen

Duid in elke alinea een kernzin aan.

Stap 2: Grondig lezen

Herlees de tekst zorgvuldig. Je moet nadien met eigen woorden aan een vriend kunnen uitleggen hoe een auteur zijn stelling verdedigt.

Dit kan je helpen:

- Zoek onbekende woorden en uitdrukkingen op.
- Ontleed moeilijke zinnen.
- Noteer vragen als je iets niet begrijpt en probeer er antwoorden op te vinden.
- Probeer verbanden te zien tussen delen van de tekst en duid ze aan, zoals opsommingen, voorbeelden, de stelling en de argumenten.

Maak een samenvatting in enkele zinnen.

Stap 3: Reflectie

Na een grondige lezing is het tijd om na te denken over wat je er zelf van denkt. Je kan jezelf deze vragen stellen:

- Welke tegenvoorbeelden kan ik vinden voor de stellingen en de conclusies?
- Wat zit me (eventueel) dwars bij wat de auteur schrijft? Welke kritiek heb ik?
- Hoe zou de auteur mijn kritiek beantwoorden?
- Is er een meningsverschil tussen wat ik denk en wat de auteur schrijft? Als dat zo is, pas dan je eigen overtuiging aan?

4. Richtvragen bij gedachte-experimenten

- Welk filosofisch probleem wordt besproken?
- Welke filosofische vraag wordt er gesteld?
- Welk antwoord blijkt uit het gedachte-experiment?
- Welk standpunt wordt er door het gedachte-experiment ondersteund of aangevochten?
- Vormt het gedachte-experiment een aanvaardbaar, relevant en voldoende argument voor of tegen het standpunt?